

**ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ХУДОЖНЬОГО
ТВОРУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ЕДВАРДА РЕЗЕРФОРДА
«ЛОНДОН»)**

**ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЕ ИЗУЧЕНИЕ
ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА
ЕДВАРДА РЕЗЕРФОРДА «ЛОНДОН»)**

**LINGUOCULTUROLOGICAL STUDY OF A LITERARY WORK
(ON THE BASIS OF EDWARD RUTHERFURD'S NOVEL "LONDON")**

Стаття зосереджується на особливостях лінгвокультурного прочитання літературного твору. Визначається поняття «національно-культурного маркеру», наводиться класифікація національно-культурних маркерів та окреслюється їх роль при вивченні національно-культурного навантаження художнього тексту. На матеріалі роману Е. Резерфорда «Лондон» ілюструється можливість пізнання культури народу через його мову. Ключові слова: лінгвокультурологія, національно-культурні маркери, історизми, топоніми, культура, історія.

Статья фокусируется на особенностях лингвокультурного прочтения литературного произведения. Определяется понятие «национально-культурного маркера», приводится классификация национально-культурных маркеров и очерчивается их роль в изучении национально-культурной нагрузки художественного текста. На материале романа Е. Резерфорда «Лондон» иллюстрируется возможность изучения культуры народа через его язык. Ключевые слова: лингвокультурология, национально-культурные маркеры, историзмы, топонимы, культура, история.

The article focuses on the peculiarities of linguoculturological understanding of a literary work. It is based on the idea that any national language can reveal a lot about the nation itself – its traditions, customs,

specificity of world perception, etc. In studying culture through language, special attention should be paid to national and cultural markers which identify some peculiar locations, historical events, religious beliefs, food preferences, professions, household items, etc. which are typical of a certain ethnic group and determine their national identity. Edward Rutherfurd's novel "London" is a historical one. As the title implies, its narration concentrates on the history of the English capital from early times and till the modern period. The author is very detailed not only about historic events but also about cultural peculiarities and changes that accompany those events. Therefore, the novel turns out to be very valuable from the point of linguocultural analysis. There are numerous examples of different kind that can help the reader understand the cultural surroundings of the historic period described by the author. In the article an attempt was made to classify those examples so that it can be clear what exactly constructs the national identity of a typical Londoner and how useful that information can be for readers of the novel. Key words: linguoculturology, national and cultural markers, historicism, toponyms, culture, history.

Лінгвокультурологія – відносно молода лінгвістична дисципліна, що сформувалась наприкінці минулого століття. В основі цієї дисципліни лежить ідея зв'язку мови і культури народу, що цією мовою розмовляє. Мається на увазі, що культуру народу можна більш досконало пізнати завдяки більш детальному вивченню мови, а також завдяки розумінню того, що стоїть поза однією чи іншою мовною одиницею. Подібний підхід є досить дієвим при досконалому вивченні художніх творів, адже допомагає пізнати національно-культурні особливості етнічної спільноти, представником якої є автор, або по-іншому поглянути на самого автора і зрозуміти національно-культурний контекст написання ним його творів. Саме тому вважаємо доцільним і **актуальним** розглянути з цієї (лінгвокультурологічної) точки зору роман сучасного англійського письменника Едварда Резерфорда «Лондон» (1997). Будучи романом історичним, він передбачає багатство матеріалу для подібного дослідження.

Отже, **об'єктом** цього дослідження є національно-культурна специфіка художнього твору, а саме – роману Е. Резерфорда «Лондон».

Предметом аналізу виступають національно-культурні маркери, що використовуються автором зазначеного твору.

Матеріалом є англomовний роман Едварда Резерфорда «Лондон» [5].

Метою статті є показати особливості та результативність застосування лінгвокультурологічного підходу при вивченні художніх текстів. Досягнення цієї мети передбачає виконання таких **завдань**: 1) окреслення специфіки лінгвокультурологічних досліджень та основних завдань, що ставляться перед ними; 2) визначення поняття «національно-культурного маркеру»; 3) класифікація національно-культурних маркерів; 4) ідентифікація тих лексичних одиниць роману Едварда Резерфорда, які можна вважати національно-культурними маркерами англomовної спільноти; 5) характеристика ролі національно-культурних маркерів у лінгвокультурному дослідженні зазначеного роману.

Було б доречним зазначити, перш за все, що у сучасній лінгвістичній парадигмі мова розглядається як культурний код нації, а художній текст, засобом матеріальної реалізації якого є саме мова, надає матеріал для прочитання цього коду. Тому зараз все більше уваги приділяється дослідженням в області національно-культурної специфіки мовних одиниць художнього тексту, що набувають символічного, еталонного, образно-метафоричного значення в культурі, а також вивченню засобів відображення національного характеру, менталітету і світосприйняття того чи іншого етносу у просторі літературних творів [1, с. 3]. Дослідницький інструментарій лінгвокультурології, в межах якої проводяться подібні дослідження, допомагає «вивченню культурної семантики мовних знаків, що формуються при взаємодії двох різних кодів, а саме мови і культури, з метою виявлення способів, якими мова втілює, зберігає та транслює культуру» [2, с. 19].

Так, лінгвокультурологічне прочитання тексту може передбачати різні ракурси його дослідження. Це може бути вивчення мовної семантики, тобто

значення лексичних знаків, граматичних категорій, лексичних і граматичних структур. Лінгвокультурологічні дослідження можуть також зосереджуватись на розгляді мовної номінації, тобто можливості мови фіксувати знання про світ за допомогою мовних знаків, або ж на розгляді семіотичного кода, тобто збереженні та передачі культурної інформації. При цьому увага має зосереджуватись на вивченні діалектів, говорів, професійних жаргонізмів, ідіом, історизмів, топонімів та інших національно-культурних маркерах.

Національно-культурними маркерами, у межах цієї роботи, будемо вважати ті лексичні одиниці, що несуть у собі будь-яку (семантичну, символічну, образну тощо) інформацію про культурну та національну ідентичність етносу, представником якого є автор досліджуваного художнього твору. Національно-маркована лексика допомагає автору відтворювати в тексті специфічний світ, який не є повністю вигаданим; він відбиває реалії світу реального, який властивий автору як представнику певної мовної спільноти. До національно-маркованої лексики зазвичай відносять слова та словосполучення, що характеризують культурні і релігійні традиції, специфіку адміністративної і політичної систем, географічні особливості, національну їжу тощо [3, с. 152]. А отже, ця лексика виконує функцію географічних, етнографічних, соціокультурних чи суспільно-політичних маркерів.

Аналіз наявності подібних маркерів в романі Едварда Резерфорда «Лондон» показав численні результати. Цей роман є історичним, а отже спрямований інформувати читача про певні періоди розвитку міста, традиції та звичаї, якими жили люди того часу. Для адекватного відображення вищезазначеного автор безумовно вдається до використання лексики, що відбиває реалії описуваного часу. Спробуємо класифікувати лексичні одиниці, використані автором в романі, з точки зору етнокультурної інформації, яку вони несуть.

Найбільш яскраво вираженими в романі можна вважати топоніми, які ідентифікують місцевість, про яку йде мова у романі (тобто є географічними

маркерами). Звичайно це всім відомі історичні пам'ятки Лондона, які дійшли до наших часів: *the Thames, the Tower, St. Paul Cathedral, Covent Garden, Lloyds, the West End, Piccadilly, Westminster, Guildhall, Ludgate Hill, the Bank of England*, тощо. Асоціативність цих топонімів з містом безперечна. І навіть, якщо б читач не знав, де відбуваються події твору, він би легко здогадався завдяки вищевказаним лексемам. З географією міста знайомлять нас і менш відомі назви важливих релігійних центрів столиці (*St. Bride, St. Mary-le-Bow*), її вулиць (*Charing Cross Road, Hanover Square, Cheapside, Whitehall, Pall Mall*), районів (*Blackfriars, Shoreditch, Islington, Hamstead, Highgate, Spitalfields*), бізнес установ (*Mercers' Hall*) тощо.

Іноді автор не просто номінує якусь локацію у столиці, а і пояснює мотивацію її появи. Так, перехрестя сімох вулиць отримало назву *Seven Dials*, а вулиця, де можна було купити найдешевший джин, була номінована як *Gin Lane*:

*If you wanted to find the cheapest gin, you came to **Seven Dials**. **Gin Lane**, some called the area* [5, с. 565].

Seven Dials існує і дотепер, а ось пам'ять про *Gin Lane* залишилась здебільшого завдяки гравюрі 1751 року, зробленій англійським митцем Вільямом Хогартом.

Цікавими з точки зору культурології є згадки про певні святкування, що мали місце в Лондоні різних часів. Так, наприклад, автором описується так званий парад лорда-мера (*Lord Mayor's procession*), що відбувається у Лондоні щорічно з давніх-давен і з кожним роком стає ще більш яскравим і видовищним:

Except for the Commonwealth period when such festivities were banned, the ancient annual ceremony had been growing more elaborate with every decade [5, с. 545].

Досить символічного значення набуває в романі образ річки Темзи. З самого початку роману, де автор пояснює її значущість для існуючого у той час поселення в районі сучасного Лондона, і до самого кінця роману

відчувається роль цієї географічної особливості для лондонців і тих, хто хотів заволодіти їх землею. Лексеми, що номінують або мають якесь відношення до самої річки, кораблів чи човнів, що по ній ходять, або ж власне самої води, активно використовуються автором в описах та ідіомах:

*By saying what he had to Lord St James, he had **burned his boats*** [5, с. 540].

*The events of the summer of 1688 marked a **watershed** in English history* [5, с. 542].

*...the street people of London were **swimming** naturally, from their birth, in the **richest river of language** that the world has ever known* [5, с. 564].

Символічне значення, здається, має і перифраз, що використовує автор для найменування Британського королівства – *island kingdom*. Подібна географічна відстороненість британців від інших королівств та країн Європи («Континенту», як вони кажуть) спостерігається і дотепер. Це зумовлює і їх дещо зверхнє ставлення до тих інших, які не мають такої переваги, як вони, – переваги жити під охороною водяних просторів.

Етнографічні та соціокультурні маркери, у свою чергу, відбивають специфіку побуту (*kiln, barge, chaise, ewer, hip-bath, robe, Harts Horn delicacies*), праці (наприклад, згадуються такі професії, як *verger, chorister, costermonger, link-men, footmen, wet-nurse, courtier, dragoon*), вірувань (), мистецьких та культурних уподобань (відома на весь світ та існуюча дотепер наукова спілка *the Royal Society of London*, арена для турнірів та змагань *tiltyard*) та інших характеристик народу.

Розглянемо приклад, який яскраво ілюструє умови життя людей зображуваного хронотопу:

*And inside the handsome, **four-storey house with its big sash windows**, five across, Lady St. James is about to take her bath. Two **footmen** have appeared – **crimson livery, white silk stockings** – carrying the **metal hip-bath** and have set it down in the middle of **my lady's chamber**. They return three times, bearing huge, steaming **ewers of hot water**. ...And now, my lady comes from the **great bed with***

its richly embroidered coat of arms. She walks across the floor, her nightgown a wonder of blue ribbons and white lace. She hovers by the bath. ... Her ladyship's maid stands close, reaches up to take the nightgown [5, с. 554].

Такий детальний опис певного епізоду з життя героїні допомагає читачеві отримати уявлення про житло, меблі і одягу, характерні для того часу, особливості ритуалів та умов життя, специфіку розподілу на різні шари суспільства тощо.

Суспільно-політичні маркери, у свою чергу, відбивають особливості адміністративно-територіального устрою, влади, суспільно-політичного життя. Так, роман містить безліч номінацій такого плану, наприклад: *Parliament, absolute monarchy, magistrate; feudal baron, Lord Mayor, alderman, monarch; redcoats, Jacobites, Dissenters, Whigs, Tories, Roundheads, Protestants, Baptists, Papists* та багато інших. Цікаво відмітити, що деякі з них можна вже вважати історизмами (*redcoats, alderman, Jacobites, Dissenters*). Під історизмами розуміють слова пасивного словникового запасу, які слугують єдиним вираженням відповідних понять певної епохи [4, с. 147]. Вони допомагають відтворити колорит епохи, надають опису минулого риси історичної достовірності. Позначаючи реалії минулих епох, історизми є тим засобом, який є водночас і мовною, і культурологічною формою стилізації тексту. У той же час вони можуть і ускладнювати повноцінне розуміння тексту твору читачем, адже передбачають наявність в нього певних фонових знань, які корегували і уточнювали б сприйняття ним інформації твору.

Активно застосовується автором при описах також найменування певних історичних періодів, не всі з яких є загальновідомими: *Glorious Revolution, Gunpowder plot, Commonwealth period, South Sea Bubble, Great Fire, Civil War, Declaration of Indulgence, Test Act* тощо. Наприклад, *South Sea Bubble* («Пузир Південних морів») – велика фінансова афера поч. 18 ст., більш відома тим, хто спеціально вивчав фінансову історію Британських островів; або ж *Declaration of Indulgence* («Декларація релігійної терплячості») – політична подія кінця 17 ст., що призвела до низки

політичних подій в історії Англії. Її згадка в романі допомагає автору розкрити значимість релігійних уподобань для людей того періоду, важливість для більшості англійців-протестантів мати можливість дистанціюватися від «папської» релігії Континенту.

Отже, навіть з наведених в статті нечисленних прикладів стає очевидним, що аналізований роман є майже невичерпним джерелом знань про культуру британського народу, його історію, традиції, специфіку світосприйняття. Окрім лексем, які лише номінують певні поняття та явища культури і історії, ми можемо спостерігати й наявність певних конотативних значень та підтекстів, які при правильному прочитанні можуть нести безліч змістів, дійсно значеннєвих для лінгвокультурологічного пізнання твору. Вивчення цих підтекстів та конотативних значень і має стати метою подальших досліджень роману, які не передбачалися обсягом цієї статті.

Література:

1. Карасева Ю.А. Художественный текст как источник национально-культурной информации и выразитель национальной ментальности (на материале произведений художественной литературы стран андской культурно-исторической зоны) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.05 / Ю.А.Карасева. – М., 2012. – 22 с.
2. Ковбасюк Л.А. Сучасні лінгвістичні теорії: лекційні, практичні, самостійні модулі та тести: навч.-метод. посібник / Л.А. Ковбасюк, Н.В. Романова. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. – 96 с.
3. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу / І.В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 448 с.
4. Шанский И.М. Лексикология современного русского языка / И.М. Шанский. – М. : Просвещение, 1972. – 328 с.
5. Rutherford E. London / E. Rutherford. – L. : Arrow Books, 2010. – 728 p.